

дишњи период сагледа све значајне (и мање значајне) аспекте, облике и узроке историјског пада Француске задивљујући по свом обиму, разноврсности догађаја које обухвата и великој луцидности закључака које износи. Ако се и спорадично деси да понегде претера у неадекватном нијансирању неких појава, то нипошто не утиче на квалитет његове анализе у целиности. Иако се не ради о изворном Французу (рођен у Паризу као дете јеврејских исељеника из Алжира), његова огромна и нескривена љубав за „стару“, а он би вероватно рекао и „једину праву“, „изворну“ Француску, енциклопедијско познавање француске историје и културе, подједнако добро разумевање како реалног живота, тако и света идеја и теорија, га је довела данас до статуса, по нашем мишљењу, најупечатљивијег аналитичара и критичара француског друштва у целини. У целокупном том контексту, његова књига би могла бити незаобилазан путоказ у даљој анализи и праћењу друштвене ситуације у уздрманој, али још увек живој и трајућој Петој француској републици.

УДК 551.583:316.334.5(049.3)

Адријана Грмуша

Институт за политичке студије, Београд

**Ентони Гиденс,
Климатске промене
и политика, Клио,
Београд, 2010, 303 стр.**

Темељну основу за писање приказа књиге Ентони Гиденса, британског социолога, представља актуелност ове теме која је условљена чињеницом да су ефекти климатских промена већ присутни: температура је у порасту, ледени врхови и глечери се топе, а екстремне временске непогоде постају све чешће и интензивније. У књизи *Климатске промене и политика*, аутор проблематику климатских про-

мена смешта у домен политике, те износи мноштво нових идеја и предлога за разрешавање опречних политичких ставова у наведеној области. Гиденс, чији се приступ базира на реализму, свестан је да се приликом решавања проблема климатских промена не може изаћи из оквира политике и због тога сматра да је неопходно променити устаљени начин политичког размишљања.

Премда су се бројни аутори бавили темом климатских промена, Гиденс у књизи „о кошмарима, катастрофама и сновима“ скреће пажњу на будућност, сугеришући, да опасност од климатских промена захтева тренутну радикалну акцију како би се спречила катастрофа. Основни проблем у оквиру политике у вези с климатским променама, аутор назива „Гиденсовим парадоксом“. Суштина овог парадокса огледа се у чињеници да су климатске промене постепене, тешко видљиве и често без историјског преседана, те док не постану опипљиве, могу да се предузимају ефективне акције у погледу њиховог решавања. Међутим, оног тренутка када последице климатских промена постану видљиве, сувише их је касно сузбити.

Гиденс, најпре, тематизује основне појмове који су везани за проблематику климатских промена, а потом презентује разнолике сценарије о могућем

пораству просечне температуре на земљи до краја XXI века, као и различите погледе бројних аутора на нашу планету и наш утицај на њу. Аутор уочава две екстремне позиције у вези са овим питањима: скептике и оптимисте, као и многе варијације позиционирања на некој тачки на континууму између та два екстрема. У том смислу, Гиденс заузима средишњу позицију, сугеришући да су климатске промене проузроковане људским активностима, које током наредних деценија могу да створе ризике који ће касније изазвати велике поремећаје у економским и друштвеним активностима, али да приче о судњем дану не треба схватати дословно. Дакле, премда аутор заузима став да је човек својом неконтролисаном експлоатацијом природе утицао да емисија штетних гасова продукује почетак глобалног отопљавања, уједно, он наглашава да заузимање било које екстремне позиције импликује пренаглашене реакције које пре онемогућавају политичко деловање него што му доприносе. Наша је обавеза да, сматра Гиденс, ризике процењујемо одмерено и свестрано без „сејања панике“.

Након тога, аутор уводи читаоце у други пакет ризика који су у вези са снабдевањем енергијом и пружа њихов сажети историјат као увод у њих. Смањење ефеката стаклене баште,

који производе нафта, природни гас и угаљ као основни извори енергије у свету, представља истакнуту димензију у борби за ограничење климатских промена. Пооштравање циљева у погледу редукције емисије угљендиоксида требало би да буде императив, посебно зато што ће тиме државе повећати кредибилитет политике климатских промена. Гиденс подвлачи паралелу између производње нафте и глобалног загревања. Наиме, у погледу будуће довољности глобалног производног потенцијала нафте и природног гаса постоје исто толико велике несугласице као и у погледу глобалног загревања, и те две расправе су умногоме сличне. Како у области климатских промена тако и енергетске безбедности, темељну разлику између оптимистичних и апокалиптичних аутора чини време – колико је времена остало до тренутка када се у нашем начину живота морају извршити велике промене. Проблеми које климатске промене изазивају, а нарочито у спрези са све присутнијим наговештајима мањкавости глобалних залиха нафте, могу да поприме и војни карактер и да представљају углавном безбедносне ризике. То би за последицу могло да има стално погоршавање међународне сарадње, у оквиру које се безбедност све више сматра елементом раздвајања. Гиденс посвећује пажњу питањима енергетске безбедно-

сти на бројним местима у књизи јер климатске промене, како он истиче, није могуће ублажити без радикалног смањења зависности од фосилних горива. У складу са тим, аутор упозорава на неопходност подизања свести о укључивању енергетске безбедности у политику климатских промена.

Потом, Гиденс износи донекле изненађујућу тврдњу да у овом тренутку немамо никакву политику у погледу климатских промена. Другим речима, не постоје детаљне анализе нових политичких мера које, уколико желимо да се циљеви у вези са ограничењем глобалног загревања остваре, морају бити уведене.

Од којих институција, механизма и облика међународне сарадње можемо очекивати у пракси да успешно остварују циљеве у вези с климатским променама? У настојању да одговори на ово питање и постави темеље за мере које морају бити уведене, Гиденс, сматра да је потребно променити перспективу. Према његовом мишљењу, решавање проблема климатских промена лежи у домаћим политикама, а не у мултилатералним споразумима, будући да се међународна сарадња на ублажавању климатских промена у основи заснива на супротстављеним ставовима и интересима појединих земаља који поништавају напоре да се таква

сарадња и оствари. Критикујући међународне преговоре о ублажавању климатских промена, а нарочито Кјото протокол, који је усвојен 1997. године на трећој „Конференцији чланица Оквирне конвенције УН о промени климе“, аутор сматра да и када би споразум о заједничким и конкретним обавезама био постигнут, не постоје ефикасни механизми за њихово спровођење. Настојања да се постигну међународни договори о ограничењу емисије гасова (попут Кјото протокола) под јаким су утицајем геополитичких интереса, те се разговори свде углавном на стварање разрађених, детаљних и изнијансираних планова, који се, међутим, у пракси не остварују. Из разлога које наводи, неопходно је пронаћи нове облике сарадње, те настојања за постизањем универзалних споразума на глобалном нивоу заменити приступом заснованим на билатералним и регионалним споразумима. Међународни приступ заснован на билатералним и регионалним координисаним акцијама, како сматра аутор, представља ефикасан одговор на климатске промене на глобалном нивоу.

Као „велики присталица Европе“, како се сам декларише у овој књизи, Гиденс наводи да, премда активности Европске уније имају веће шансе за остваривање конкретних резултата и даље није јасно на који начин ће она моћи да приволи своје чла-

нице да остварују постављене циљеве, те би стварност могла бити далеко испод очекивања. Другим речима, заједничке обавезе које уводи Европска унија могу да наведу земље чланице на ефикасну акцију, али ће о оствареном напретку у крајњој линији одлучивати политика на националном нивоу. Дакле, државе није могуће присилити да прихвате међународне споразуме; чак и када одлуче да то учине, претварање оног што је договорено у праксу у великој мери ће зависити од сваке поједине државе, те се Гиденс изнова враћа главној теми коју у овој књизи стално истиче: држава поседује изузетно значајну улогу у погледу климатских промена. Наиме, индустријски развијене земље морају бити предводнице у решавању проблема изазваних климатским променама, а успешност тих настојања примарно зависи од влада и државних апарата. Иако аутор наглашава кључну улогу државе у настојањима да се уради нешто доиста значајно у вези с проблемом глобалног загревања, он не одриче одговорност и других социјалних актера, попут невладиних организација, економског сектора или међународних асоцијација.

За решавање проблема глобалног загревања, Гиденс предлаже дугорочан политички приступ и примену тзв. „планирања унапред“. Како наводи, планирање је реч која не изази-

ва пријатна осећања јер се доводи у везу са ауторитарношћу, с једне, и неспособношћу, с друге стране. Од државног планирања се временом одустало делом због његовог „угњетачког карактера“, а делом због његове неделотворности. Ако се треба вратити таквом покушају, како би он требало да изгледа? Гиденс уводи термин „планирање уназад“, које подразумева да замишљамо успешан будући исход и правимо различите сценарије за његово остваривање. То обухвата алтернативне и вишеструке будућности у којима с временом вршимо прилагођавања, па и радикалне промене, и уграђујемо их у друге сценарије. Уједно, то је приступ који суштински користи међународним преговорима о ублажавању климатских промена. Диференцијална разлика у односу на традиционално предвиђање, огледа се у томе што планирање уназад оставља много већи простор непредвиђеним дешавањима која могу драматично да промене предвиђања учињена у неком конкретном временском тренутку.

За изградњу политике у вези с климатским променама, Гиденс уводи низ нових идеја, од којих, знатан број садржан у овој књизи, детаљно разрађује. Једна од њих односи се на „државу гаранта“. Наиме, када је реч о климатским променама, неопходно је да држава олакшава, омогућава, да подстиче

и подржава разноликост друштвених група које покрећу развој такве политике. Држава гарант је држава која је одговорна за праћење општих циљева и гарант да они буду општеприхваћени. Настојећи да покаже да решавање проблема климатских промена пружа могућност за остваривање низа других политичких циљева, Гиденс предлаже да се политички циљеви и стратегије усмерени на борбу против климатских промена интегришу са другим подручјима јавне политике. Након сажетог излагања о томе да циљ смањења емисије штетних гасова може негативно да утиче на конкурентност компаније, аутор поставља питање да ли би могло да буде и обрнуто. Детаљним и разложним објашњењем, он процењује да компанијама које занемарују заштиту животне средине у блиској будућности предстоји губитак на конкурентности.

Најзад, ту је и низ озбиљних питања у вези с технологијом. У ублажавању проблема климатских промена од централног значаја су улагања у обновљиве изворе енергије. Како би издржали конкуренцију фосилних горива морају имати финансијску помоћ државе, а држава мора таква улагања да заштити од утицаја неизбежних промена цена основних енергетских извора. На основу чега ће владе одлучивати коју ће технологију подржати? Гиденс уводи бројне примере о неопходно-

сти свеобухватних анализа економичности иновација које ће допринети сагледавању где би владе могле најефикасније да интервенишу. Потом, у расправи оних који се залажу за тровање емисијом штетних гасова и оних које предност дају њеном опорезивању, као једном од главних средстава државне политике у настојањима да се смањи емисија штетних гасова, аутор заузима страну ових других, а потом објашњава своје разлоге.

Када је реч о односима моћи, будућност климе у свему у великој мери је у рукама само две земље – САД и Кине, јер се на њих односи висок проценат емисије штетних гасова. Оне не престају да „малтретирају свет“ у настојањима да обезбеде енергију за своје привреде. Да ли ће се упустити у борбу за изворе енергије или ће научити да сарађују? Аутор сматра да је потребна радикална промена става САД према климатским променама и да ће Америка моћи да буде на „челу“ једино ако сарађује са другим народима и ако буде свесна ограничености своје моћи.

У својим завршним разматрањима о климатским променама, Гиденс сматра да у великој мери зависимо од својих политичких вођа, али и да упркос постојећим поделама и борби за моћ, решавање проблема климатских промена, може бити одскочна даска за оствари-

вање веће сарадње у свету. На самом крају књиге, пита се шта нам предстоји: ново мрачно доба, ново доба просвећености или збуњујућа мешавина та два доба. Гиденс закључује да је та трећа могућност, по свој прилици, највероватнија, те да у тој ситуацији морамо гајити наду да ће на тој ваги превагнути страна доба просвећености.

Разматрајући тренутно стање неуспеха међународних преговора у погледу климатских промена, Гиденсова идеја о пресудној улози државе у сузбијању ових проблема, представља допринос овој дискусији. У том смислу, на основу кључних тема разматраних у овој књизи, аутор ствараоцима јавних политика даје широк спектар смерница у погледу изградње политике климатских промена. Књига *Климатске промене и политика*, није „књига о климатским променама, већ о политици у вези са климатским променама“. У том смислу, представља незаобилазно штиво за широку публику која је у потрази за објашњењем како се политичком стратегијом проблеми климатских промена ефикасно решавају.

